

OPAS

KUVATAITEILIJAN
KUUKAUSIPALKALLA:
OPAS
TAITEILIJAN
TYÖLLISTÄMISEEN
TYÖSUHTEELLA

SISÄLTÖ

Esipuhe
Työsuhteinen työ – uutta
ajattelua kuvataidealalle
Annukka Vähäsöyrinki, Suomen
Taiteilijaseuran toiminnanjohtaja
04

**Kuvataiteilijana työskentely
ennen, nyt ja tulevaisuudessa**
Sakarias Sokka & Vappu
Renko, Kulttuuripolitiikan
tutkimuskeskus Cupore
08

**Kuvataiteilija työsuhteessa –
kuinka se tapahtuu?**
Viivi Kuosa, Suomen
Taiteilijaseuran juristi
16

**Kokemuksia Nuoret 2023
-näyttelystä**
Hanna Hannus, Suomen
Taiteilijaseuran
viestintäpäällikkö
34

Haastattelut:

Maisa Majakka
38

Oskari Ruuska
42

Hanna Hyy
46

Elsa Tölli
50

Ragnar Elnyg
54

Nuoret 2023
58

OPAS

KUVATAITEILIJAN
KUUKAUSIPALKKALLA:

OPAS
TAITEILIJAN
TYÖLLISTÄMISEEN
TYÖSUHTEELLA

JULKAISIJA:
SUOMEN TAITEILIJASEURA, 2023

TOIMITUS: HANNA HANNUS

TAITTO: KOBRA AGENCY

KIRJOITTAJAT:
HANNA HANNUS, VIIVI KUOSA,
SAKARIAS SOKKA & VAPPU RENKO,
ANNUKKA VÄHÄSÖYRINKI

ISBN 978-952-9864-32-4

TYÖSUHTEINEN TYÖ – UUTTA AJATTELUA KUVATAIDEALALLE

Palkkatyö on yhteiskunnassamme yhä se tutuin ja turvallisin työn tekemisen muoto. Myös moni taiteen tekijä saa työstään kuukausipalkkaa: orkesterimusiikko, kaupunginteatterin näyttelijä tai Kansallisbaletin tanssija. Kuvataiteessa vastaavia työnantajatahoja ei kuitenkaan perinteisesti ole ollut ja apurahatyöskentelyä lukuun ottamatta taiteen tekeminen kuukausipalkalla on ollut harvinaisen poikkeus.

Tuuli on kuitenkin kääntymässä. Tämä johtuu yhtäältä kuvataiteilijan laajentuneesta tehtäväkentästä, toisaalta taiteilijapolitiikasta. Kuvataiteilijan työtehtävien kirjo on kasvanut kattamaan niin julkisen taiteen projekteja kuin kulttuurihyvinvoinnin tai yhteisöllisyyden edistämiseen liittyviä tehtäviä. Työsuhteisiin uudella tavalla tehtävänkuvilla ja -nimikkeillä on viime vuosina palkattu esimerkiksi kesäkuvataiteilijoita ja kuntakuvataiteilijoita.

Kuitenkin näyttelykontekstissa työsuhde on yhä harvinaisuus, vaikka juuri taiteen tekeminen näyttelyä varten ja saattaminen yleisöjen ulottuville ovat ammatikuvataiteilijan työnkuvan ydintä. Taiteen esittämisestä kuuluu taiteilijalle lakisääteisesti tekijänoikeudellinen näyttelykorvaus, minkä lisäksi näyttelyjärjestäjät maksavat yhä useammin myös näyttelypalkkion näyttelyn eteen tehdystä työstä, kuten ripustuksesta, markkinoinnista ja kokoustamisesta. Itse taiteen tekeminen kuukausipalkalla ja työsuhteessa näyttelyjärjestäjään on kuitenkin vielä puhdasta utopiaa.

Tätä utopiaa elettiin todeksi Suomen Taiteilijaseuran Nuoret 2023 -näyttelyssä, jossa 11 nuorta kuvataiteilijaa palkattiin työ- tai toimeksiantosuhteeseen Suomen Taiteilijaseuraan valmistamaan uusi teos erillisellä tuotantobudjetilla. Kuvataiteilijan työ on itseohjautuvaa ja omalakista, mitä nykyinen työlainsäädäntö ei täysin tunnista

ja tunnusta. Nuoret-näyttelyssä näitä esteitä haluttiin tarkastella ja purkaa.

Suomen Taiteilijaseuran työsuhteiden kokeilu kytkeytyy laajempaan keskusteluun kuvataiteilijan toimeentulosta. Seura on viime vuosina hyödyntänyt perinteikästä Nuoret-näyttelyä alustana myös muille kulttuuripoliittisille avauksille, kuten näyttelypalkkiomallille, jota pilotoitiin vuosina 2015 ja 2019. Näyttelypalkkiomalli on sittemmin vakiintunut Suomeen ja nykyään Museovirasto jakaa museoille ja muille ammattimaisille näyttelyjärjestäjille avustusta taiteilijoiden näyttelypalkkioihin.

Keskustelua taiteilijapalkasta on niin ikään käyty aktiivisesti erityisesti Taiteen edistämiskeskuksen piirissä. On pohdittu, tulisiko taiteilija-apurahajärjestelmämme korvata paremman turvan ja

eläkekertymän tuovalla taiteilijapalkalla. Eduskunnan valtiovainvaliokuntakin on kehottanut järjestämään kokeilun taiteilijapalkkamallista. Vastaavaa keskustelua oli jo ennen nykyisen apurahajärjestelmän syntyä viime vuositodan puolella. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen tutkijat **Vappu Renko** ja **Sakarias Sokka** avaavat tässä julkaisussa kuvataiteilijan tulonmuodostusta ennen, nyt ja tulevaisuudessa.

Tämän oppaan tavoitteena on rohkaista kuvataiteen näyttelyorganisaatioita, mutta myös yhteisöjä, kuntia ja muita toimijoita testaamaan uudenlaista työnantajaroolia. Haluamme innostaa työllistämiskokeiluihin käytännönläheisillä, tosielämässä testatuilla neuvoilla. Opas sisältää Suomen Taiteilijaseuran juristin **Viivi Kuosan** vinkit työsopimuksen laadintaan.

”

TOIVON, ETTÄ PIENOISKOSSA TOTEUTETTU KOKEILUMME KUVATAITEILIJAN PAREMMAN JA REILUMMAN TYÖELÄMÄN EDISTÄMISEKSI VIITOITTAI TIETÄ TULEVAAN.

Taiteilijaseuran viestintäpäällikkö **Hanna Hannus** avaa artikkelissaan puolestaan Nuoret-taiteilijoiden kokemuksia työsuhteisesta työstä. Kokemuksia on kerätty henkilökohtaisilla haastatteluilla sekä anonymillä palautelomakkeella. Vastausten perusteella työsuhteen työ osana kuvataiteilijan moninaista toimintakenttää on tervetullut avaus.

Toivon, että pienoiskoossa toteutettu kokeilumme kuvataiteilijan paremman ja reilumman työelämän edistämiseksi viitoittaa tietä tulevaan. Monet kuvataiteen rakenteista ovat syntyneet ajassa, jossa kuvataiteen olomuodot ovat olleet paljon nykyistä kapea-alaisemmat. Taide on muuttunut – tarvitaan uutta ajattelua. Tämä opas tarjoaa siihen yhden ratkaisun.

KIITOKSET

Lämpimät kiitokseni aivan kaikille Nuoret 2023-näyttelyn upeille taiteilijoille sekä ammattitaitoiselle jurylle, joiden tiedot löytyvät julkaisun lopusta. Lisäksi haluan kiittää sujuvasta ja innostavasta yhteistyöstä hankkeen ohjausryhmän jäseniä sekä hankekumppaneitamme: MUU ry, Suomen Kuvanveistäjäliitto, Suomen Taidegraafikot, Taidemaalari liitto, Valokuvataiteilijoiden liitto, Helsingin Taidehalli, Frame Contemporary Art Finland, HAM Helsingin taidemuseo, Taideyliopiston Kuvataideakatemia taiteen ja esittämiskäytäntöjen Praxis-koulutusohjelma sekä Nuori Taide. Kiitos myös hanketuottaja Sofia Suomalaiselle, jonka käsissä kokonaiset lankakerät pysyivät. Nuoret 2023 ei olisi ollut mahdollinen ilman Suomen Kulttuurirahaston merkittävää Taide² -rahoitusta. Tätä opasta on tukenut myös Helsingin kaupunki.

KUVATAITEILIJANA TYÖSKENTELY ENNEN, NYT JA TULEVAISUUDESSA

Kuvataiteilijuus on niin sanottu avoin ammatti, jonka harjoittamiseen ei ole muodollisia rajoituksia tai säännöksiä. Samaan aikaan kuvataiteilijana työskentelyä reunoistavat erilaiset rakenteet, toimija-asetat, verkostot ja toiminnan luonteeseen liittyvät arvokeskustelut. Ne ohjaavat toimintaa, ansaintaa ja käsitystä ammattimaisesta työskentelystä kuvataiteen alalla.

Tässä katsauksessa luomme tiiviin yleiskuvan kuvataiteilijoiden työn professionalisoitumiseen Suomessa sekä tarkastelemme kuvataiteilijana työskentelyn edellytyksiä nyt ja tulevaisuudessa.

RAKENTEITA, MUTTA EI PALKKATYÖLLE

Eri taiteenalat ovat kehittyneet eri aikoina ja eri tavoin. Valtio on tunnistanut eri aloja omien mekanismiansa kautta vaihtelevasti ja joitakin aloja toisia enemmän painottaen. Visuaaliset taiteet lukeutuvat suomalaisessa kulttuuripolitiikassa monella tapaa

marginalisoituihin aloihin. Tämä on tarkoittanut myös sitä, että ammatilaisten työskentelyä tukevat rakenteet ovat kehittyneet heikoiksi.

Itsenäisesti työskentelevät kuvataiteilijat alkoivat saada julkista rahallista tukea 1800-luvulla. Autonomisen Suomen senaatti myönsi yksittäisiä "taiteilijaeläkekeitä", joiden varassa niitä saaneet taiteilijat kykenivät työskentelemään. Vuonna 1846 perustettu Suomen Taideyhdistys käynnisti maan taide-elämän perustoiminnat: taidekoulutuksen ja näyttelytoiminnan. Kuvataideakatemian edeltäjä Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulu perustettiin vuonna 1848. Ateneumin rakennus avattiin 1887. Taiteilijoiden omaa pyrkimystä järjestäytyä omaksi ammattiryhmäkseen kuvaa Suomen Taiteilijaseuran perustaminen vuonna 1864. Tämä aluksi eri taiteenalat kattanut järjestö kehittyi melko pian kuvataiteilijoiden järjestöksi. Myös vertaisarvioinnin malli kehittyi yhdistystoiminnan myötä 1800-luvun mittaan. Aluksi apurahoja ja palkintoja myönnettiin

ENNEN
NYT

yhdistysten sisäisesti toimineiden lautakuntien suositusten perusteella ja sitten kytkettynä valtionhallintoon. Sekä Suomen Taideyhdistys että Suomen Taiteilijaseura olivat näissä yhteyksissä aktiivisia.

Valtion kuvataidelautakunta perustettiin itsenäistymisen jälkeen vuonna 1918. Lautakunta alkoi myöntää apurahoja, palkintoja ja jonkin verran myös yhdistystoiminnan tukea. Sittemmin julkisia rakenteita kuvataiteilijoiden työlle kehitettiin osana hyvinvointivaltion kulttuuripolitiikan rakentamista. 1960-luvulla luotiin nykyjärjestelmän taustalla edelleen tunnistettava toimikuntamalli ja säädettiin edelleen voimassa oleva apurahalaki. Samaan aikaan vahvistettiin tekijänoikeusjärjestelmää ja -lainsäädäntöä. 1970-luvulla käytiin keskustelua myös taiteilijapalkasta. Se vaikutti lähinnä nyt jo kuopatun läänintaiteilijajärjestelmän syntyyn. Aluksi läänintaiteilijat kykenivät käyttämään ajastaan merkittäväsikin omaan luovaan työhön, mutta ajan mittaan järjestelmä kehittyi

siihen, että läänintaiteilijat olivat lähinnä projektipäälliköitä, joiden työnkuvaan oma taiteellinen työ nimenomaan ei kuulunut. 1980-luvulla laki kuntien kulttuuritoiminnasta vakiinnutti kulttuuritoiminnan osaksi kuntien tehtäviä. Vuonna 1992 voimaan astui valtiosuuslaki koskien kunnissa toimivia museoita, teattereita ja orkestereita. Nämä toimijat muodostavat julkisen taiderahoituksen painopisteisiin kuuluvan taide- ja kulttuurilaitosten verkoston. Myös nykytaiteen museo perustettiin Valtion taidemuseon oheen vuonna 1990 ja Kiasman avajaisia vietettiin vuonna 1998. Esittävän taiteen taide- ja kulttuurilaitoksista poiketen taidemuseoihin ei kuitenkaan kehitetty rakennetta taiteellisen henkilöstön palkkaukselle.

2000-luvulle tultaessa taidepolitiikkaa on kytketty yhä enemmän yhteiskunnan erilaisiin osa-alueisiin ja sen myötä moniin politiikkasektoreihin. Yleiset kehityskulut ovat vaikuttaneet myös kuvataiteilijoiden työskentelyedellytyksiin. Tätä heijastavat esimerkiksi

VISUAALISTEN ALOJEN TAITEILIJOIDEN BAROMETRI- VASTAUKSISSA KOROSTUI TOIVE KESKITTYÄ TIETTYYN TYÖLLISTYMISEN TAPAAN ERILAISTEN TAPOJEN YHDISTELYN SIJAAN.

1990-luvulta laajentunut kansainvälinen taidekauppa ja maan taide-markkinoiden laajeneminen, julkisen taiteen rakenteiden kehitys sekä pyrkimykset edistää kuvataiteilijoiden työskentelyä eri toimialoilla. Palkkatyön paikkoja nämäkään kehityskulut eivät juuri ole lisänneet.

NYKYISTEN RAHAVIRTOJEN ERILAISET KOHTEET

Kuvataiteen julkisen rahoituksen painopisteenä on museokenttä. Monessa taidemuseossa museaaliset tehtävät, taidehistoria ja kokoelmien hallinta ovat muodostuneet keskeisemmiksi kuin suhde nykytaiteilijoihin. Museoissa on varsin vähän sellaisia työpaikkoja, joissa ammattitaiteilija voisi tehdä taidettaan palkkatyössä. Vaikka kuvataiteilijat toimivat moninaisissa verkostoissa ja esimerkiksi työryhmissä, alalle ominaisena on säilynyt taiteellinen työskentely yksin. Kuvataiteilijoille onkin taiteenalojen vertailussa tyypillistä työskentelyä niin sanottuina vapaina taiteilijoina. Vapaana taiteilijana toiminta

vaatii työskentelyn edellytysten luomista omalla vastuulla ja riskillä. Käytännössä "vapaa" kuvataiteilija rakentaa usein toimeentulonsa erilaisista ja vaihtelevista lähteistä saatavilla tuloilla. Tämä saattaa tapahtua apurahan turvin tai muulla työllä tai tuloilla, joiden mahdollistaminen vaatii hyviä verkostoja ja paljon taiteilijan omaa aktiivisuutta. Kuvataiteilijoiden työmarkkinat muodostavat moniulotteisen kokonaisuuden, jota voidaan jäsentää kahtiajaolla taideteosten markkinoihin ja kuvataiteilijoiden työn markkinoihin. Taideteosten markkinoilla tulovirtoja muodostavat esimerkiksi teosmyynti, julkisen taiteen toimeksiannot sekä näyttelykorvaukset eli korvaukset teoksen julkisesta näyttämisestä. Työn markkinoilla tulonlähteisiin kuuluvat esimerkiksi näyttelypalkkiot eli taiteilijalle maksettavat korvaukset taidenäyttelyä varten tehdystä työstä. Nämä korvaukset ovat kuitenkin vähäisiä. Taiteen ja kulttuurin barometrin mukaan 88 prosenttia visuaalisten taiteiden aloilla työskentelevistä taiteilijoista oli vuonna 2019 täysin tai osin samaa mieltä

väitteestä, jonka mukaan taiteilijan työstä saadut tulot ovat usein riittämättömiä suhteessa tehtyyn työhön. Kuvataiteilijoiden vuositulot ovat keskimäärin muilla suurilla taiteenaloilla työskenteleviä taiteilijoita selvästi pienempiä.

Taiteen ja kulttuurin barometrivastausten mukaan visuaalisten alojen taiteilijat kokivat vuonna 2018 tärkeimmiksi tulonlähteikseen palkan tai palkkion sekä apurahan. Elinkeino- ja liiketoiminnan kuten teosmyynnin, tilaustöiden ja muiden toimeksiantojen merkitys tulonlähteenä koettiin näihin verrattuna vähäiseksi. Oman yrityksen tulot (ansio- tai pääomatulot) olivat tärkein tulonlähde vain noin kymmenesosalle vastanneista visuaalisten alojen taiteilijoista.

Julkisen kulttuuripolitiikan puitteissa yksittäisten kuvataiteilijoiden rahallisen tuen pääkanavaksi on jäänyt apurahoitus. Julkisen sektorin lisäksi säätiörahoituksella on suuri merkitys kuvataiteen alalla. Myös säätiöiden piirissä apurahoitus on merkittävin taiteilijoille

kohdennettavan rahoituksen kanava.

Kuvataiteen alalla ei ole toistaiseksi toteutettu kokonaisarvolaskelmia. Aiemmissa tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että kuvataiteen toimialalla liikkuu tällä hetkellä niukasti rahaa verrattuna moneen muuhun taiteen toimialaan.

Valtion taiderahoituksesta vain 3,5 prosenttia (15,6 M€) kohdennettiin visuaalisiin taiteisiin (museotoiminta ja koulutus pois lukien) vuonna 2019. Eniten valtion rahoitusta saivat musiikki (174 M€) ja teatteri (76 M€). Näyttelypalkkiojärjestelmä vakiinastettiin vuonna 2022, mutta summa (1 M€) ei ole kasvanut, vaikka haku on avattu myös VOS-museoiden ulkopuolisille toimijoille. Taiteen edistämiskeskuksen yksilöapurahoissa visuaalisten taiteiden alalla on suurimpiin kuuluva hakupaine suhteessa apurahoituksen määrään ja visuaalisten taiteiden yhteisörahoitus on ollut valtakunnallisesti katsoen keskimäärin vaatimatonta.

TOIVEET JA TULEVAISUUS

Erilaisten tulonlähteiden yhdistely vaatii kuvataiteilijoilta paljon aikaa ja monipuolista osaamista. Apurahojen hakeminen, asiakaskunnan laajentaminen, teosmyynnin edistäminen ja moni muu tehtävä vievät aikaa taiteen tekemiseltä, vaikka samalla nämä tehtävät ovat tärkeitä juuri taiteen tekemisen mahdollistamiseksi.

Vuotta 2021 koskevassa taiteen ja kulttuurin barometrissa kartoitettiin taiteilijoiden näkemyksiä tulevaisuudesta. Visuaalisten alojen taiteilijoiden barometrivastauksissa korostui toive keskittyä tiettyyn työllistymisen tapaan erilaisten tapojen yhdistelyyn sijaan. Vastausten mukaan palkansaajana työllistyminen tulevaisuudessa oli vähiten mieluista visuaalisten taiteiden aloilla toimiville vastaajille. Sen sijaan he työskentelisivät mielellään apurahansaajina.

Vastaukset heijastavat osaltaan vakiintuneita kuvataiteen rakenteita, joissa kuvataiteilijana

työllistyminen palkkatyössä on vaikeaa ja apurahasta on muodostunut keskeinen julkisen sektorin kanavoima tulonlähde. Taiteellisen työskentelyn tukemisessa ja kehittämisessä ovat suorien rahavirtojen lisäksi merkityksellisiä myös muut tekijät, esimerkiksi työtilojen tarjoaminen sekä residenssitoiminta.

Tulevaisuuden toimintaympäristö on nopeasti muuttuva ja vaikeasti ennakoitava. Barometrivastausten tarjoama tulevaisuusnäkökulma visuaalisten taiteiden alalla on kaksijakoinen. Visuaalisten alojen taiteilijoista 60 prosenttia on optimistisia tulevaisuudestaan taiteilijana ja 64 prosenttia kokee voivansa itse vaikuttaa siihen, millaiseksi oma tulevaisuus taiteilijana muodostuu. Samaan aikaan 62 prosenttia vastasi olevansa huolissaan omasta jaksamisestaan taiteilijana tulevaisuuden työelämässä.

Suomalaisen taide- ja kulttuuripolitiikan rakenteet ovat tutkitusti jähmeitä ja muuttuvat hitaasti, mutta esimerkiksi

näyttelypalkkiojärjestelmän vakiinnuttaminen osoittaa muutosten mahdollisuuksia. Eri vuosina toteutettujen barometrien vastauksissa perustulo toistuu vastanneille taiteilijoille mieluisana toimeentulo-ongelmien ratkaisuna. Perustuloon siirtyminen näyttää tällä hetkellä epätodennäköiseltä. Sen sijaan on todennäköistä, että kuvataiteilijoiden toimeentulo koostuu jatkossakin usein yrittäjätulosta, palkkatyöstä — niin omalla alalla kuin muillakin toimialoilla —, teosmyynnistä sekä työ- ja käyttökorvauksista. Silloin tärkeä kysymys on, kuinka näiden eri toimeentulon lähteiden yhdistäminen onnistuu joustavasti. Tässä julkisen vallan ratkaisut ovat tärkeitä, mutta visuaalisten taiteiden toimialan kokonaisvaltainen vahvistaminen edellyttää myös alan sisäisten verkostojen kehittämistä, yhteistointintaa alan vahvistamiseksi sekä alan sisältä nousevia uusia toimintamalleja, joista nuorten näyttelyn yhteydessä toteutettu palkkatyökokeilu on yksi esimerkki.

TULEVAISUUS

LÄHTEET

Borgblad, H. 2023. The Multiplicity of Norms in the Marketization of Exhibition Work. Conference presentation, Nordic Conference for Cultural Policy Research (NCCPR) 23.8.2023.

Hirvi-Ijäs, M., Renko, V., Lahtinen, E., Sokka, S., Jakonen, O. & Kurlin Niiniaho, A. 2021. Taiteilijana Suomessa -tutkimus. Lähestymistapojen ja metodologioiden pohdintaa. Cuporen työpapereita 15. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

Hirvi-Ijäs, M., Sokka, S., Rensujeff, K., Kautio, T. & Kurlin, A. 2020. Taiteen ja kulttuurin barometri 2019. Taiteilijoiden työ ja toimeentulon muodot. Cuporen verkkojulkaisuja 57. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore ja Taiteen edistämiskeskus.

Jakonen, O., Kurlin Niiniaho, A., Oksanen-Särelä, K. & Sokka, S. 2021. Mahdollisesti kulttuuria? Valtion kulttuurirahoitus Suomessa vuonna 2019. Cuporen työpapereita 13. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

Oesch, P. 2012. Läänintaiteilijajärjestelmä 1972–2011. Toiminta ja järjestelmän vaiheet. Taiteen keskustoimikunta, tutkimusyksikön julkaisuja n:o 39. Taiteen keskustoimikunta.

Ruusuvirta, M., Lahtinen, E., Rensujeff, K. & Kurlin Niiniaho, A. 2022. Taiteen ja kulttuurin barometri 2021. Tulevaisuuden taiteentekijät. Cuporen verkkojulkaisuja 69. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

Sokka, S., Renko, V., Hirvi-Ijäs, M., Karttunen, S. & Lahtinen, E. 2023. Visuaaliset taiteet Suomessa. Selvitys toimialan rahoituksesta, rakenteista ja kehittämistarpeista. Cuporen verkkojulkaisuja 73. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

KUVATAITEILIJA TYÖSUHTEESSA - KUINKA SE TAPAHTUU?

TÄSSÄ ARTIKKELISSA AVATAAN TYÖSUHTEISEN TYÖN ETUJA SEKÄ KUVATAITEILIJAN ETTÄ TYÖNANTAJAN NÄKÖKULMASTA. LISÄKSI ARTIKKELISSA KERROTAAN, MITÄ KUVATAITEILIJAN JA TYÖNANTAJAN OLISI HYVÄ HUOMIOIDA, KUN KUVATAITEILIJA PALKATAAN TYÖSUHTEESEEN.

Myytti: Taiteilijat eivät halua työsuhdetta, vaan he haluavat toimia vapaina taiteilijoina.

Kuvataiteilijat harjoittavat pääsääntöisesti itsenäistä taiteellista toimintaa. Palkansaajana työllistymisen suosio vaikuttaa kuitenkin Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen toteuttaman vuoden 2021 Taiteen ja kulttuurin barometrin mukaan olevan kasvussa etenkin nuorten taiteilijoiden keskuudessa. Barometrin tuloksista ilmenee, että taiteilijat toivovat vakaata ja säännöllistä toimeentuloa.

"Toivoisin olevani vakituksessa työsuhhteessa instituutioon, jolla on jatkuva rahoitus sekä selkeät tulevaisuuden näkymät. Pidän tätä silti erittäin epätodennäköisenä, joten voi hyvin olla, että olen vuoteen 2030 mennessä kouluttautunut uudelleen muulle kuin taidealalle."

Anonyymi vastaaja, Taiteen ja kulttuurin barometri 2021, Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore

"Palkansaajana ja yrittäjänä työllistymisen suosioon saattaa vaikuttaa se, että koronaviruspandemian seurauksena etenkin itsensä-työllistäjien sosiaali- ja työttömyysturvaan liittyvät ongelmat ovat kärjistyneet. Työllistymisen tapoihin liittyvissä näkemyksissä saattaa heijastua heikon työmarkkina-aseman luoma turvattomuuden tunne, minkä vuoksi taiteilijat kaipaavat vakautta ja ennustettavuutta työelämäänsä. Silloin muun muassa yrittäjäriski voi tuntua liian raskaalta."

Taiteen ja kulttuurin barometri 2021, Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore

TYÖSUHTEESSA TEHTÄVÄ
TYÖ ANTAA TAITEILIJALLE
ENEMMÄN TURVAA
JA MAHDOLLISTAA
VAKAAMMAN
TOIMEENTULON.

ITSENSÄTYÖLLISTÄJÄ VAI TYÖNTEKIJÄ? – MITEN TAITEILIJAJA HYÖTYY TYÖSUHTEESTA

Kuvataiteen kentällä on perinteisesti ollut hyvin vähän rakenteita, jotka mahdollistaisivat kuvataiteilijan työsuhteisen työn. Palkkatyön mahdollisuuksia on usein lähinnä taiteen opetustyössä, mutta varsinaista taiteellisen toiminnan palkkatyötä on äärimmäisen harvoin tarjolla. Vuoden 2019 Taiteen ja kulttuurin barometrin mukaan taiteilijoiden saamat tulot eivät pääasiassa tule sellaisesta työstä, joka määritellään taiteilijan työksi. Monet kuvataiteilijat päätyvät toimimaan yrittäjänä myös esimerkiksi, että toimeksiantajat edellyttävät laskuttamista.

Kuvataiteilijat ovatkin usein itsensä työllistäjiä. Itsensä työllistäjät ovat moninainen joukko, joiden työn tekemisen muodot sijoittuvat usein perinteisen palkkatyön ja yritystoiminnan välimaastoon. Itsensä työllistäjiin kuuluu esimerkiksi yksinyrittäjiä, ammatinharjoittajia, freelancereita sekä apurahalla työskenteleviä.

Itsensä työllistävät kuvataiteilijat tekevät tyypillisesti keikkatyötä toimeksiantosuhteessa ja saavat tällöin palkan sijaan työkorvausta. Toimeksiantosuhteeseen ei liity työsuhteeseen sisältyviä etuja. Itsensä työllistävä taiteilija vastaa itse työnantajan kuluista eli esimerkiksi eläke- ja sairausvakuutuksesta. Kun kuvataiteilija ei tee työtä työsuhteessa, hänellä ei ole lakisääteistä työnantajan järjestämää työterveydenhuoltoa. Taiteilija on itse vastuussa työturvallisuudesta ja tapaturmavakuutuksestaan. Taiteilijalle ei kerry vuosilomaa, palkansaajan työssäoloa tai eläkettä eikä hänellä ole oikeutta sairauslomaan.

Työsuhteessa tehtävä työ antaa taiteilijalle enemmän turvaa ja mahdollistaa vakaamman toimeentulon. Tällöin taiteilija voi keskittyä taiteen tekemiseen. Näistä syistä Suomen Taiteilijaseura päätyi kokeilemaan kuvataiteilijoiden työsuhteista työtä Nuoret 2023 -hankkeessa.

Työsuhteen tunnusmerkit

Työsuhteen syntyminen ei ole sopimuksenvarainen asia, vaan työsuhde syntyy, kun tietyt edellytykset täyttyvät. Taiteilijan ja työn teettäjän on tärkeää tietää, onko kyse työsuhteesta, sillä se vaikuttaa molempien oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

Työsuhteen tunnusmerkkejä ovat:

- sopimus
- työn tekeminen toisen lukuun
- henkilökohtainen
- työntekovelvoite
- vastike
- työn johto ja valvonta eli direktio

Jos kaikki työsuhteen tunnusmerkit täyttyvät, on mahdollista, että kyse on esimerkiksi toimeksiantosuhteen sijaan työsuhteesta, vaikka työsuhteesta ei olisikaan sovittu. Rajanveto voi joskus olla hankalaa. Tulkinnanvaraisissa tilanteissa työsuhteen olemassaolo arvioidaan kokonaisharkinnalla.

MIKSI PALKATA TAITEILIJAN TYÖSUHTEESEEN?

Kuvataiteilijan palkkaamisella on yhteiskunnallista ja taidepoliittista merkitystä. Taiteilijan työnantajat voivat olla edelläkävijöinä edistämässä taiteilijoiden mahdollisuutta tulla toimeen taiteellisella työllään ja luomassa rakenteita taiteilijoiden työsuhteiselle työlle.

Taiteilijan palkkaamisessa työsuhteeseen on etuja myös työnantajan kannalta. Kuvataiteilijan työllistäminen organisaatioon voi mahdollistaa aivan uudenlaisia projekteja ja uudenlaista taidetta. Työntekijänä toimivaan taiteilijaan on mahdollista muodostaa läheisempi yhteistyösuhde, joka on parhaimmillaan antoisa sekä taiteilijalle että työnantajaorganisaatiolle.

Taiteilijat tavoittavat uusia yleisöjä ja osallistavat kuntalaisia

Vuosina 2022–2023 toteutettavan opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman Kuntakuvataiteilija – kuvataiteen ammattilaiset kuntien kehittäjänä -hankkeen tavoitteena on ollut lisätä kuvataiteilijoiden ja kuntien välistä yhteistyötä. Hanke pyrkii muun muassa laajentamaan kuvataiteilijoiden työmahdollisuuksia osaksi kunnan eri toimintoja. Kuntakuvataiteilijat voivat osallistua projekteissaan kunnan asukkaita tai toteuttaa muuta taiteellista toimintaa, joka tuo taidetta lähemmäs kuntalaisia.

Taloudellisesta näkökulmasta kuvataiteilijan palkkaamisella työsuhteeseen toimeksiannon sijaan voi säästää arvonlisäverokustannuksissa silloin, kun työnantajana on esimerkiksi julkisoikeudellinen säätiö tai yleishyödyllinen yhdistys, joka ei ole hakeutunut arvonlisäverovelvolliseksi. Jos taiteilija on toimeksiantosuhteessa ja kuuluu arvonlisäverorekisteriin, hänelle maksettavaan palkkioon tulee sisällyttää arvonlisävero, josta muodostuu tällöin vähennyskelvoton kulu työnantajalle. Jos taas taiteilija on työsuhteessa, ei arvonlisäveroa tarvitse sisällyttää palkkaan.

MITÄ KUVATAITEILIJAN PALKKAAMISESSA ON HYVÄ HUOMIOIDA?

Apurahojen sovittaminen työsuhteiseen työskentelyyn

Taiteilijan vastuulla on selvittää mahdollisen apurahan määrittämät rajat työskentelylle samanlaisesti työsuhteessa. Apurahan ehdot saattavat asettaa tuntimääräisiä rajoituksia työsuhteiselle työlle tai kokonaan estää työsuhteisen työn tekemisen apurajakauden aikana.

Työnantajan työnjohto-oikeus ja taiteen vapaus

Työsuhteessa työntekijän on noudatettava niitä määräyksiä, joita työnantaja antaa työn suorittamisesta. Työnantajan oikeutta työntekijän työnteon johtamiseen ja valvomiseen kutsutaan työnjohto-oikeudeksi tai direktio-oikeudeksi. Työnantajan työnjohto-oikeuteen kuuluu pääsääntöisesti muun muassa oikeus määrätä työn sisällöstä ja suoritustavasta. Työnjohto erottaa työsuhteen esimerkiksi toimeksiantosuhteesta.

Taiteilijan työhön liittyvä erityispiirre on taiteen vapaus, joka tarkoittaa sitä, että taiteilijalla on oikeus ilmaista itseään vapaasti ja tehdä taidetta omista lähtökohdistaan käsin. Taiteen vapaus on turvattu perustuslaissa perusoikeutena. Lainsäätäjän mukaan taiteessa tulee vallita ilmaisun ja menetelmien vapaus, joka osaltaan edistää ja monipuolistaa yhteiskunnallista keskustelua.

Siinä missä yhdistyksen työntekijä tai museo-opas toimii selvästi työnantajan määräysten alaisena, työnjohto-oikeuden vaikutus taiteen vapauteen voi herättää kysymyksiä kuvataiteilijaa palkatessa. Mitä jos teos tai taideprojekti onkin taiteilijan työn edetessä lähtenyt eri suuntaan kuin alun perin on ollut tarkoitus? Onko taiteilijalla oikeus poiketa luonnoksesta tai työsuunnitelmasta ja jos on, millä edellytyksillä?

Sekä työnantajan työnjohto-oikeus että taiteilijan oikeus vapaaseen ilmaisuun on mahdollista huomioida työsuhteessa, kun työnjohto-oikeuden laajuudesta, työsuunnitelman velvoitavuudesta sekä taiteen vapaudesta sovitaan etukäteen työsopimuksella. Seuraavassa artikkelissa annetaan käytännönläheisiä vinkkejä siihen, miten taiteen vapaus voidaan huomioida työsopimuksella.

KUVATAITEILIJAN TYÖSOPIMUS

TÄSSÄ ARTIKKELISSA KERROTAAN LYHYESTI TYÖLAINSÄÄDÄNNÖN PÄÄPIIRTEISTÄ JA KÄYDÄÄN LÄPI MUISTILISTAA KUVATAITEILIJAN TYÖSOPIMUKSEN LAATIMISEEN.

TYÖLAINSÄÄDÄNTÖ PÄHKINÄNKUORESSA

Työnlainsäädäntö määrittelee työnantajan ja työntekijän oikeudet ja velvollisuudet.

Työlainsäädännön taustalla vaikuttaa keskeisesti työntekijän suojelun periaate. Tämän vuoksi työlainsäädännössä on työntekijän suojaksi säädettyjä pakottavia säännöksiä, joista ei voi poiketa sopimuksin työntekijän vahingoksi.

Keskeisiä työsuhteessa sovellettavia lakeja ovat muun muassa:

- työsopimuslaki
- työaikalaki
- vuosilomalaki
- yhdenvertaisuuslaki
- työterveyshuoltolaki
- työturvallisuuslaki

TYÖSOPIMUSLAKI

Työsopimuslaki on työelämän peruslaki, ja sitä sovelletaan kaikissa työsuhteissa työtehtävän laadusta riippumatta. Jokaisen on hyvä tuntea työsopimuslain pääpiirteet.

Työsopimuslain nojalla työnantajan on muun muassa kohdeltava työntekijöitään tasapuolisesti, ellei siitä poikkeaminen ole perusteltua työntekijöiden tehtävien ja aseman perusteella. Työntekijän velvollisuutena on tehdä työnsä huolellisesti noudattaen niitä määräyksiä, joita työnantaja antaa toimivaltansa mukaisesti työn suorittamisesta.

Työsopimus on vapaamuotoinen ja sen voi lain mukaan tehdä myös suullisesti. Lähtökohtaisesti työsopimus kannattaa kuitenkin aina tehdä kirjallisesti.

HUOLELLISESTI LAADITTU TYÖSOPIMUS PALVELEE NIIN TYÖNANTAJAA KUIN TAITEILIJAA

24—25

Sellainen työsopimuksen ehto, joka on työsopimuslain pakottavan säännöksen vastainen, ei sido työntekijää. Esimerkiksi tasapuoliseen kohteluun velvoittavat säännökset ovat pakottavaa oikeutta.

TYÖAIKALAKI

Työaikalaisissa määritellään muun muassa säännöllisen työajan päivittäinen ja viikoittainen enimmäistyöaika sekä joustotyöaika, lisä- ja ylityö, lepoajat ja työaika-kirjanpitovelvoite. Osa työaikalain säännöksistä on täysin pakottavia: tällainen on esimerkiksi säännös, jonka mukaan ylityön teettäminen edellyttää, että työntekijä antaa joka kerta erikseen siihen suostumuksensa. Muista säännöksistä voidaan sopia toisin työehtosopimuksella tai työsopimuksella laissa erikseen säädetyissä rajoissa.

TYÖTERVEYSHUOLTOLAKI

Työterveyshuoltolaki velvoittaa työnantajaa järjestämään työntekijöilleen työterveyshuollon palvelut. Työterveyshuolto tulee järjestää ja toteuttaa siinä laajuudessa kuin työstä, työjärjestelyistä, henkilöstöstä, työpaikan olosuhteista ja niiden muutoksista johtuva tarve edellyttää.

Työnantajan on tarjottava vähintään minimimuotoinen lakisääteinen työterveyshuolto, johon kuuluvat työhön liittyvät terveystarkastukset, työpaikkaselvitys, työkyvyn tukeminen sekä niiden sairauksien tai oireiden selvittely, joilla on yhteyttä työhön.

TYÖTURVALLISUUSLAKI

Työturvallisuuslain mukaan työnantaja vastaa työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä.

Työntekijällä on velvollisuus noudattaa työnantajan antamia määräyksiä ja turvallisuusohjeita. Hänen täytyy työtä tehdessään huolehtia omasta ja muiden turvallisuudesta ja terveydestä sekä ilmoittaa havaitsemistaan turvallisuuspuutteista työnantajalle ja työsuojeluvaltuutetulle.

Lisätietoja työterveyshuollosta, työturvallisuudesta ja muista taiteilijan työhyvinvointiin vaikuttavista asioista löydät Suomen Taiteilijaseuran verkkosivuilta löytävästä Kuvataiteilijan työhyvinvointi -oppaasta.

MITÄ KUVATAITEILIJAN TYÖSOPIMUKSESSA ON HYVÄ HUOMIOIDA?

Muistilista työsopimuksen laatimisen tueksi:

- Työnantajan ja työntekijän tiedot
 - ◆ Esihenkilö ja yhteyshenkilö määritetty
- Työsopimuksen kesto: toistaiseksi voimassa oleva vai määräaikainen ja peruste määräaikaisuudelle
- Mahdollisesti sovellettava työehtosopimus
- Työtehtävät, alustava työsuunnitelma
- Tuotantobudjetti
- Työaika ja ylityökäytännöt
- Työntekopaikka ja työntekovälineet
- Yhteydenpitoväline
- Palkkaus
- Sairausajan palkka
- Vuosiloma, loma-ajan palkka, lomakorvaus, lomaraha

- Irtisanomisaika
- Jos työhön kuuluu uusien teosten tuottamista:
 - ◆ Teosten omistusoikeus ja tekijänoikeudet
- Jos työhön kuuluu näyttelytoimintaa:
 - ◆ Teosten kuljetus ja näytteille asettaminen
 - ◆ Teosten vakuuttaminen
 - ◆ Mahdollinen teosmyynti ja provisio
 - ◆ Tekijänoikeudellinen näyttelykorvaus
 - ◆ Näyttelypalkkio
- Allekirjoitukset ja päiväys

Huolellisesti laadittu työsopimus palvelee niin työnantajaa kuin taiteilijaa, sillä tällöin sopimuksessa on jo etukäteen huomioitu erilaiset taiteelliseen työhön liittyvät erityiskysymykset. Hyvä työsopimus antaa kummallekin osapuolelle selkeän kuvan työsuhteen ehdoista ja pelisäännöistä.

Työnantajan kannattaa käydä työsopimus taiteilijan kanssa yhdessä läpi, sillä taiteilijan työsopimus ei välttämättä noudata perinteisen työsopimuksen muotoa ja sisältöä.

TYÖSOPIMUKSELLA KANNATTAA ETUKÄTEEN SOPIA MAHDOLLISESTA MUUTOSOIKEUDESTA TYÖSUUNNITELMAAN TAITEEN VAPAUDEN KANNALTA

26—27

MAHDOLLISESTI SOVELLETTAVA TYÖEHTOSOPIMUS

Kuvataiteen kentällä ei ole työehtosopimusta. Työnantaja voi halutessaan noudattaa Akavan Erytysalat AE ry:n ja Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry:n suosituksia yksityisen taide- ja kulttuurialan yritysten, järjestöjen, yhdistysten, säätiöiden ja muiden yhteisöjen palveluksessa olevien työntekijöiden työsuhteen ehtoiksi.

Kuvataiteilijan työnantaja saattaa kuitenkin kuulua työehtosopimuksen piiriin. Esimerkiksi yksityiset museot noudattavat museoiden työehtosopimusta, joka voi koskea myös museon palveluksessa olevaa kuukausipalkkaista kuvataiteilijaa. Sopimuksen ulottuvuus määritetään työehtosopimuksessa.

Jos työehtosopimusta ei ole, työnantajan tulee määritellä esimerkiksi palkkauksessa ja työajassa noudatettavat periaatteet, joiden on oltava linjassa työlainsäädännön vähimmäisvaatimusten kanssa.

Työsopimuslaki asettaa työnantajalle velvollisuuden työntekijöiden tasapuoliseen kohteluun. Suositeltavaa onkin, että kuvataiteilijan työsuhteen ehdot vastaisivat organisaation henkilöstöohjesäännön määräyksiä tai organisaation muiden vastaavaa työtä tekevien työntekijöiden työsuhteen ehtoja. Jos esimerkiksi muiden työntekijöiden työsuhteissa noudatetaan työehtosopimusta, jossa on määriteltä yleiset palkankorotukset, voi työnantaja sopia yleiskorotuksen maksamisesta myös taiteilijan työsuhteissa.

TYÖTEHTÄVÄT, ALUSTAVA TYÖSUUNNITELMA

Työsopimuksella tulee määritellä taiteilijan pääasialliset työtehtävät ottaen huomioon työn luonteen. Työtehtävä voi olla esimerkiksi kuvataiteellisen teoksen tai teosten valmistaminen. Tällöin työsuopimuksella tulee lisäksi määritellä muut kuin suoraan teoksen tekemiseen liittyvät tehtävät, kuten esimerkiksi viestintä- ja yleisötyö sekä näistä työtehtävistä maksettava korvaus, jos palkka on tarkoitettu vain teoksen valmistamiseen.

Nuoret 2023 -näyttelyhankkeen työsuopimuksilla taiteilijan työtehtävistä sovittiin seuraavasti:

"Teosehdotuksen pohjalta teoksen työstäminen Nuoret-näyttelyyn erikseen tarkennettavassa aikataulussa sekä:

- Vastaa teoksen taiteellisesta kokonaisuudesta.
- Vastaa teostuotannon budjetista, onka määrä on maksimissaan X €.

- Teostuotannon budjetti on eritelty tarkemmin liitteessä Y.
- Sitoutuu toimittamaan kuitit tuottajalle oman näyttelyn päättymiseen mennessä.
- Osallistuu yleisötyöhön mahdollisuuksien mukaan ja erikseen sovitusti.
- Osallistuu näyttelykokonaisuuteen kuuluviin koulutuksiin ja tapaamisiin mahdollisuuksien mukaan.
- Muut esihenkilön määräämät tehtävät."

Työsopimukseen on hyvä sisällyttää tai liittää alustava työsuunnitelma. Lisäksi työsuopimuksella kannattaa etukäteen sopia mahdollisesta muutosoikeudesta työsuunnitelmaan taiteen vapauden kannalta. Työsuunnitelman velvoitavuudesta voi esimerkiksi työsuhteen aikana tuotettavien teosten osalta sopia seuraavilla tavoilla:

"Taiteilija voi teoksen taiteellisen arvon säilyttämiseksi ja lisäämiseksi poiketa luonnoksesta lopullista teosta valmistessaan siinä määrin, minkä mittakaavan muutos ja lopullisen materiaalin käyttö edellyttävät."

"Taiteilijalla on oikeus muuttaa luonnoksen mukaista suunnitelmaa kohtuullisessa määrin Tilaajan kanssa yhteisesti sovittavalla tavalla."

TUOTANTOBUDJETTI

Tuotantobudjetista sekä sen velvoittavuudesta ja mahdollisista budjetin ylittävistä kuluista on hyvä sopia työsopimuksella. Miten toimitaan, jos esimerkiksi työsuhteen aikana valmistettavan teoksen ripustus-, kuljetus- tai säilytyskulut kasvavat sovittua korkeammiksi?

Esimerkki: Lähellä ripustuspäivää käy ilmi, että työsuhteen aikana tehdyn teoksen ripustaminen maksaa huomattavasti alkuperäistä suunnitelmaa enemmän.

Työsopimuksella voidaan esimerkiksi sopia, että taiteilijalla on ilmoitusvelvollisuus työsuunnitelmaan liittyvistä muutoksista, ja niistä on ilmoitettava heti, kun muutoksilla vaikutusta budjettiin. Käytännön tasolla on myös hyvä määrittää, kehen taiteilijan tulisi olla yhteydessä budjetin ylittymisestä.

Myös kulujen korvaamisen käytännöistä kannattaa sopia etukäteen taiteilijan kanssa. Sisältyykö osa kuluista taiteilijalle maksettavaan palkkaan, vai korvaako työnantaja kaikki kulut erikseen? Maksetaanko tuotantobudjetin mukaisia kuluja varten taiteilijalle esimerkiksi ennakkoa, vai

korvataanko tuotantokulut sitä mukaa kun niitä syntyy? Samassa yhteydessä kannattaa sopia myös kulukuittien toimittamisen ajankohdasta ja tavasta.

TYÖAIKA JA YLITYÖKÄYTÄNNÖT

Työsopimuksella tulee sopia taiteilijan työajasta. Työaika koskevat periaatteet määräytyvät työaikalain ja mahdollisen työehtosopimuksen mukaan.

Työajan valvonta perustuu luottamukseen työntekijän ja työnantajan välillä. Käytännön työskentelytavoista, noudatettavista työajoista ja velvoittavista määräpäivistä on suositeltavaa sopia erikseen. Taiteilijat työskentelevät usein melko itsenäisesti, ja on mahdollista, että vapaan kentän taiteilijoiden ja toimistoaikoihin toimivien työnantajien työskentelyajat eroavat toisistaan.

Jos varsinaista työajan seurantaa ei ole, tulee työsopimuksella sopia työajan noudattamiseen liittyvistä vastuista. Lisäksi työsopimuksella on tärkeää määrittellä työsuhteen ylityökäytännöt. Nuoret 2023 -näyttelyhankkeen työsopimuksilla työajasta ja ylitöistä sovittiin esimerkiksi seuraavalla tavalla:

"Tehtävä on päätoiminen ja kokonaistyöaika on 36,25 h/vko. Lisä- ja ylityötä Taiteilija voi tehdä ainoastaan esihenkilön määräyksestä. Pääasiallisista työajoista sovitaan tarkemmin liitteessä."

Jos taiteilija sairastuu työsuhteen aikana ja taiteilijan työtehtäviin kuuluu jonkinlainen aikataulutettu projekti, on ensisijaisesti syytä pidentää tai muuttaa projektin aikataulua. Jos aikataulun muuttaminen ei ole mahdollista, työnantajan ja taiteilijan tulee sopia, miten työ toteutetaan. Sairauslomalla työntekijällä ei ole velvollisuutta tehdä töitä. Jos työntekijä ei ole kokonaan työkyvytön, työntekijä ja työnantaja voivat kuitenkin tarvittaessa sopia, että työntekijä työskentelee sairauslomansa aikana.

TYÖNTEKOPAIKKA JA TYÖSKENTELYVÄLINEET

Pääsääntöisesti työnantaja antaa työntekijälle työvälineet. Jos työnantaja ei tarjoa työvälineitä vaan taiteilija on itse vastuussa työvälineistään, tulee asiasta sopia työsopimuksella. Työnantaja voi maksaa taiteilijalle erillistä korvusta omien työkalujen ja tarvikkeiden käytöstä.

Lisäksi työsopimuksella kannattaa sopia matkakulujen korvaamisesta silloin, kun ensisijainen työskentelypaikka on taiteilijan oma, itse määrittelemä työtila ja taiteilijan työtehtäviin kuuluu esimerkiksi osallistuminen yhteisiin tapahtumiin ja kokouksiin työnantajan tiloissa. Sopimisen tukena voi hyödyntää esimerkiksi Verohallinnon päätöksiä verovapaiden matkakustannusten korvaamisesta.

YHTEYDENPITOVÄLINE

Työnantajan ja taiteilijan välisestä kommunikointitavoista on hyvä sopia etenkin silloin, kun taiteilija ei työskentele yhteisellä työpaikalla tai toimistoaikoina. Työsopimuksella voidaan määrittellä, mikä on taiteilijan ensisijainen yhteydenpitoväline ja mihin aikoihin hänet pääsääntöisesti tavoittaa sen kautta.

PALKKAUS

Palkan määrittämisen apuna voi käyttää esimerkiksi Suomen Taiteilijaseuran Ohjeita kuvataiteilijan työn hinnoitteluun -opasta ja Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry:n vähimmäispalkkasuosituksia. Suomen Taiteilijaseuran taiteilijapoliittisena

TYÖSOPIMUKSELLA TULEE SOPIA TEOSTEN TEKIJÄNOIKEUKSISTA

30—31

tavoitteena on kuvataiteilijan ansion rinnastaminen suomalaisen mediaanituloon.

TEOSTEN OMISTUSOIKEUS JA TEKIJÄNOIKEUDET

Jos työsuhteen aikana tuotetaan uusia teoksia, työsopimuksella on sovittava, jäävätkö teokset taiteilijan omaisuudeksi työsuhteen päätyttyä vai siirtyykö omistusoikeus teoksiin työnantajalle. On myös mahdollista, että teokset ovat määritellyn ajan työnantajan omistuksessa, ja omistus siirtyy tämän jälkeen taiteilijalle. Tällöin työsopimuksella tulee sopia muun muassa teosten huoltoon liittyvistä vastuista.

Lisäksi työsopimuksella tulee sopia teosten tekijänoikeuksista. Suomen Taiteilijaseura suosittelee, että teosten tekijänoikeudet säilyvät taiteilijalla ja teosten tekijänoikeudellisesta käytöstä sovitaan erikseen kirjallisesti joko taiteilijan tai tältä valtuutuksen saaneen tekijänoikeusjärjestö Kuvasto ry:n kanssa.

Tekijänoikeuksien osalta on myös hyvä sopia, kumman sopimusosapuolen vastuulla on hankkia käyttöoikeus sellaiseen tekijänoikeuden alaiseen materiaaliin, jota taiteilija hyödyntää työskentelyssään.

NÄYTTELYTOIMINTA

Jos kuvataiteilijan työtehtäviin kuuluu taidenäyttelyn valmistelu, tulee työsopimuksella sopia näyttelytilasta ja -ajasta, näyttelyn valmisteluun liittyvistä tehtävistä ja vastuunjaosta sekä mahdollisesta teosmyynnistä. Vaihtoehtoisesti työnantaja voi tehdä taiteilijan kanssa erillisen näyttelysopimuksen. Näyttelyn yksityiskohdista sopimisen apuna voi hyödyntää Suomen Taiteilijaseuran näyttelysopimusmallia.

Tekijänoikeudellinen näyttelykorvaus

Taiteilija on oikeutettu näyttelykorvaukseen omistuksessaan olevan teoksen tai teoskappaleen julkisesta näyttämisestä. Oikeus näyttelykorvaukseen on lakisääteinen.

Korvaus maksetaan taiteilijalle tai edustamiensa taiteilijoiden osalta tekijänoikeusjärjestö Kuvasto ry:lle.

Artikkelin kirjoittamisessa on konsultoitu Suomen Taiteilijaseurassa työskennelleitä juristi Aura Lehtosta ja tuottaja Sofia Suomalaista sekä Temen toiminnanjohtaja Karoliina Huovilaa

Näyttelypalkkio

Näyttelypalkkio on taiteilijalle maksettava kertakorvaus näyttely eteen tehdystä työstä. Näitä työtehtäviä ovat esimerkiksi näyttely suunnittelu, ripustus, taideteosten kuljetukset sekä näyttely viestintään, markkinointiin tai oheistapahtumiin kuten taiteilijatapaamisiin osallistuminen. Näyttelypalkkio voidaan maksaa taiteilijalle palkkiona tai palkkana.

Suomen Taiteilijaseura on pitkään edistänyt näyttelypalkkion vakiinnuttamista yhteistyössä Ornamon ja Suomen museoliiton kanssa. Museot ja voittoa tavoittelemattomat taidenäyttelytoimintaa harjoittavat toimijat voivat hakuedellytykset täyttäessään hakea Museovirastolta avustusta taiteilijoiden näyttelypalkkioiden kattamiseksi.

Mahdollisesta näyttelypalkkiosta kannattaa sopia työ sopimuksella erikseen. Näyttelypalkkion suuruuden määrittämisessä voi hyödyntää opetus- ja kulttuuriministeriön

ehdotusta näyttelypalkkiomalliksi sekä Suomen Taiteilijaseuran ehdotusta näyttelypalkkiomallin soveltamiseksi gallerioissa.

Nuoret 2023 -näyttelyhankkeen työ sopimuksilla näyttelypalkkiosta sovittiin seuraavasti:

"Palkan lisäksi Taiteilijalle maksetaan näyttelypalkkio korvauksena näyttely eteen tehdystä työstä. Näitä työtehtäviä ovat esimerkiksi:

- Näyttely suunnittelu
- Ripustus
- Taideteosten kuljetukset
- Avajaisiin osallistuminen
- Näyttely viestintään, markkinointiin tai oheistapahtumiin kuten taiteilijatapaamisiin osallistuminen

Näyttelypalkkion summa on yhteensä X EUR. Näyttelypalkkio maksetaan Taiteilijalle näyttely päättyttyä."

LÄHTEET/LINKKILISTA:

Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry. Taide- ja kulttuurialan vähimmäispalkkasuosituksot ja työsuhteen ehdot. [<https://taku.fi/palvelut/suosituksot-ja-opaat/>]

Hirvi-Ijäs, Maria, Sokka, Sakarias, Rensujeff, Kaija, Kautio, Tiina ja Kurlin, Ari. Taiteen ja kulttuurin barometri 2019. Taiteilijoiden työ ja toimeentulon muodot. Cuporen verkkojulkaisuja 57. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore ja Taiteen edistämiskeskus. [<https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/taiteen-ja-kulttuurin-barometri-2019-taiteilijoiden-tyo-ja-toimeentulo>]

Ruusuvirta, Minna, Lahtinen, Emmi, Rensujeff, Kaija ja Kurlin Niiniaho, Ari. Taiteen ja kulttuurin barometri 2021. Tulevaisuuden taiteentekijät. Cuporen verkkojulkaisuja 69. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. [<https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/tulevaisuuden-taiteentekijaet>]

Kulttuurialan liittojen neuvottelukunta. Nieminen, Anna-Sofia (toim.) Keikkatyöläisen sosiaaliturvaopas 2023. [<https://www.sak.fi/aineistot/julkaisut/keikkatyolaisen-sosiaaliturvaopas>]

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ehdotus näyttelypalkkiojärjestelmäksi. Työryhmän loppuraportti. Helsinki 2021. [<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-858-8>]

Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Teme ry. Itsensätyöllistäjät ja yrittäjät. [<https://www.teme.fi/fi/neuvonta/itsensatyollistajat-ja-yrittajat/>]

Työ- ja elinkeinoministeriö. Suomen työ lainsäädäntö ja työelämän suhteet 2015.

Työsuojeluhallinto. Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu Työsuojelu.fi.

Suomen Taiteilijaseura. Kuvataiteilijan työhyvinvointi 2022. [https://www.artists.fi/sites/default/files/inline-files/2022-02/Taiteilijan%20ty%C3%B6hyvinvointiopas%20FINAL_0.pdf]

Suomen Taiteilijaseura. Näyttelypalkkiomallin soveltaminen gallerioissa. [https://www.artists.fi/sites/default/files/inline-files/2022-06/N%C3%A4yttelypalkkio_galleriat_STS.pdf]

Suomen Taiteilijaseura. Ohjeita kuvataiteilijan työn hinnoitteluun. [https://www.artists.fi/sites/default/files/inline-files/2021-03/kuvataiteen_palkkio_ohjeistus.pdf]

Suomen Taiteilijaseura. Sopimusmallit. [<https://www.artists.fi/fi/sopimusmallit>]

KOKEMUKSIA NUORET 2023 -NÄYTTELYSTÄ

34—35

Nuoret 2023 -näyttelyn työsuhdepilottiin valitut kuvataiteilijat toteuttivat uuden teoksen työsuhteessa. Miten työsuhde järjestettiin ja minkälaista palautetta siitä saatiin? Kokemuksistaan kertovat Nuoret 2023 -näyttelyyn osallistuneet taiteilijat Maisa Majakka, Oskari Ruuska, Hanna Hyy, Elsa Tölli ja Ragnar Elnyg.

Listan kaikista Nuoret 2023 -näyttelyn taiteilijoista, näyttelytiloista sekä -ajoista löydät sivulta 59.

Vuodesta 1939 asti järjestetty Nuoret-näyttely on yksi Suomen vanhimmista edelleen järjestettävistä kuvataidenäyttelyistä. Aiemmillä kerroilla Taidehallissa esillä ollut näyttely levittäytyi keväällä 2023 seitsemään eri tilaan: Taidehallin ohella taiteilijaliittojen gallerioihin sekä Helsingin taidemuseo HAMiin. Näyttely esitelti alle 35-vuotiaita uuden sukupolven taiteilijoita.

Näyttelyn tavoitteena oli tukea nuorten taiteilijoiden työelämätaitoja, kehittää uudenlaisia, reiluja ja kestävämpiä työelämäkäytänteitä kuvataiteen alalla sekä tavoittaa entistä moninaisempia ja laajempia yleisöjä kuvataiteelle.

Nuoret 2023 -näyttelyyn oli avoin haku, jonka pohjalta yksitoista taiteilijaa valittiin toteuttamaan näyttelyyn uusi teos työsuunnitelmien pohjalta työsuhteessa Suomen Taiteilijaseuraan. Heille osoitettiin myös erillinen tuotantotuki teoksen valmistamiseen. Lisäksi 25 taiteilijaa valittiin osallistumaan näyttelyyn valmiilla teoksella. Valinnat teki jury, johon

HANNA HANNUS, SUOMEN
TAITEILIJASEURAN
VIESTINTÄPÄÄLLIKKÖ

kuuluivat puheenjohtajana kuvataiteilija Emma Ainala, Taideyliopiston Kuvataideakatemiaan opiskelija Jade Kallio, valokuvataiteilija Heli Rekula sekä Helsingin Taidehallin toimitusjohtaja Nina Toppila.

Kaksi työsuhdepilottiin valituista taiteilijoista päätyi valmistamaan teoksen työsuhteen sijaan toimeksiantosuhteessa johtuen heidän vastaanottamiensa työskentelyapurahojen työaikasäädöksistä.

MITEN TYÖSUHDE JÄRJESTETTIIN?

Työnantajan näkökulmasta kuvataiteilijan palkkaaminen työsuhteeseen poikkesi joiltakin osin tavanomaisesta työsuhteesta. Taiteilijat eivät työskennelleet työnantajan osoittamissa tiloissa ja työvälineillä, vaan määrittelivät itse työntekopaikkansa ja työvälineensä. Työsuhteista työtä ja tuotantotukea hakevan taiteilijan tuli eritellä hakubudjetissaan tuotanto- ja palkkakulut sekä työajan jakautuminen ja työn suorittamisen kokonaiskesto. Työsuhteiden kesto oli 1–3 kuukautta riippuen työsuunnitelmasta.

Viikkokohtaisen työtuntimääränsä taiteilijat linjasivat itse kokonaisyöajan 36,25 h/vko puitteissa. Sairauspoissaoloista tuli ilmoittaa työnantajalle.

Kuukausipalkan suuruus kokeilussa oli 2 800 euroa / kk, joka vastasi läänintaiteilijan palkkatasoa (2019). Lomakorvaus 9 % maksettiin työsuhteen päättyessä. Tuotantobudjetin suuruus yhtä taiteilijaa tai taiteilijaryhmää kohden oli korkeintaan 15 000 € sisältäen palkkakulut. Lisäksi kaikille näyttelyn taiteilijoille maksettiin suosituksen mukainen näyttelypalkkio sekä tekijänoikeudellinen näyttelykorvaus. Teosten tekijänoikeudet säilyivät kokonaan taiteilijalla.

Työnantaja järjesti koulutus- ja tapahtumapäiviä: AV-tekniikan koulutuksen, näyttelykevään kick off -tapahtuman sekä avajaispäivän, johon kuului pressitilaisuus. Työsuhteisille taiteilijoille järjestettiin lisäksi sopimuskoulutus. Koulutuksilla haluttiin vahvistaa nuorten kuvataiteen ammattilaisten työelämätaitoja. Lisäksi osa näyttelyn taiteilijoista teki vapaaehtoista yhteistyötä

Kuvataideakatemian Praxis-kuraattoriopiskelijoiden kanssa.

PALAUTE

Työsuhteessa olleilta taiteilijoilta kerättiin palautetta anonymilla kyselyllä, johon vastasi seitsemän yhdestätoista työsuhteessa tai toimeksiantosopimuksella työskennellyttä. Kaikki vastanneet kertoivat hyötyneensä näyttelystä.

Hyviksi puoliksi työsuhteessa mainittiin palkan määrä, eläkkeen kertyminen, selkeä työsopimus sekä työsuhteen tuoma turvallisuuden ja rentouden tunne, joka syntyi siitä ettei työsuhteen aikana tarvinnut kantaa huolta toimeentulosta tai tehdä muita projekteja rinnalla samanaikaisesti.

Moni mainitsi myös työterveyden työsuhteen hyvänä puolena. Toisaalta palveluja käyttäneet olivat kokeneet, että työterveyden kattavuus oli jäänyt epäselväksi.

Kaksi vastanneista olisi kaivannut lisää työnohjausta, loput kokivat saaneensa sitä riittävästi tai kohtuullisesti. Työsuhteen tai

toimeksiannon pituus koettiin jokseenkin riittäväksi. Moni vastanneista mainitsi käyttäneensä kuitenkin teoksiin enemmän aikaa, mutta omasta valinnastaan. Erillisen työskentelybudjetin saaminen koettiin tärkeäksi ja se mahdollisti rauhoittumisen työn äärelle.

Näyttelyn yhteydessä järjestetyssä seminaarissa työsuhteisista taiteilijasta korostivat sitä, että Nuoret-hankkeessa erittäin hienoa oli, kuinka kaiken tarvittavan rahoituksen (materiaalit, palkka, näyttelytila) sai tavallaan "yhden luukun taktiikalla" hakiessa työsuhteeseen. Yleensä taiteilija hakee kaikkia näitä erikseen.

”
HYVIKSI PUOLIKSI
TYÖSUHTEESSA
MAINITTIIN
PALKAN MÄÄRÄ,
ELÄKKEEN
KERTYMINEN,
SELKEÄ
TYÖSOPIMUS SEKÄ
TYÖSUHTEEN
TUOMA
TURVALLISUUDEN
JA RENTOUDEN
TUNNE

KESKITTYMISRAUHA LAAJAN KOKONAISUUDEN TYÖSTÄMISEEN

Maisa Majakka on työskennellyt päätoimisesti taiteilijana jo muutaman vuoden ajan. Hänen tulonlähteitään ovat normaalisti esimerkiksi teosmyynti näyttelyistä, uniikkien pienveistosten myynti ja tilaustyöt.

Nuoret 2023 -työsuhteen aikana Majakan ei tarvinnut tehdä muuta työtä, vaan hän saattoi keskittyä täysin laajan teoskokonaisuuden työstämiseen.

- Se tuntui turvalliselta ja luotettavalta. Taloudellinen huolettomuus työskentelykuukausina tuntui sellaiselta, jota en ollut aikaisemmin kokenut. Minun on usein täytynyt tehdä näyttelyiden ohella myös kaupallisempia projekteja, mutta nyt niitä ei tarvinnut ajatella. Kokemus valotti myös sitä, että yleensä toteutan näyttelyt täysin omalla riskillä, kun ei voi etukäteen tietää myydäänkö näyttelyistä teoksia vai ei. Onhan se tosi paineistettua.

Työsuhteessa työskentely kiinnostaa Majakkaa myös jatkossa.

- Verrattuna apurahaan tärkeä ero on, että työsuhteesta kertyy myös eläkettä.

Majakalle antoisaa oli yhteistyö Praxis-koulutusohjelman kuraattoriopiskelijan kanssa. Hänestä muodostui ikään kuin mentori. Majakka kutsui myös kollegoitaan työhuoneelleen antamaan palautetta keskeneräisistä teoksistaan.

- Mahdollinen yhteistyö kuraattorin kanssa kannattaa mielestäni tehdä niin, että yhteydenpito alkaa jo melko varhaisessa vaiheessa teosprosessia.

Työsuhteessa työajat eivät Majakalla poikenneet normaalista rytmistä, sillä perheellisenä hänen työaikansa olivat jo entuudestaan säännölliset. Työn määrä sen sijaan poikkesi jonkin verran ennalta suunnitellusta.

Bimbo Summit (Lasitettu kivitavara, keramiikan siirtokuvat, lysterit, 38x39x39 cm, 2023).
Kuva: Patrik Rastenberger.

TYÖSUHDEMALLI VOISI TOIMIA HYVIN MYÖS JULKISEN TAITEEN PROJEKTEISSA.

40—41

- Olin työsuhhteessa kolme kuukautta, mutta todellisuudessa tämän teoskokonaisuuden toteuttaminen oli jonkin verran työläämpi juttu. Tein itse valinnan panostaa teokseen hieman enemmän. Siihen vaikuttivat niin lopullisen näyttelytilan vahvistuminen kuin omat taiteelliset ambitioni. Jälkikäteen tarkasteltuna realistinen aika tämän kokoisen kokonaisuuden tuottamiseen olisi ollut kuusi kuukautta jaettuna niin, että joinakin kuukausina työaika on 50 %. Tämä johtuu materiaalistani – keramiikka on hidasta. Välillä on passiivisia kausia, kun odotetaan että joku teos kuivuu tai on poltossa.

Parhaillaan Majakka työskentelee julkisen taiteen tilausteoksen parissa.

- Julkisen taiteen budjettia taitelija voi usein määritellä itse, ja monet laativat sen niin, että on joku kuukausipalkkio. Työsuhdemalli voisi toimia hyvin myös julkisen taiteen projekteissa.

MAISA MAJAKKA (S. 1989)

- 3 kk työsuhde 100 % työajalla, työskenteli lokakuussa 2022 ja tammikuussa 2023
- Työsuhhteessa syntyivät veistokset *Etkot*, *Bimbo Summit*, *Laskut*, *Tyttöjen vessa*, *Kosminen pissis*, *Tytöt terassilla*, *Yön kimaltava kruunu*, *Kapakkatriptyykki* ja *Yö lapsuudesta*, jotka olivat esillä Helsingin Taidehallissa. Esillä näyttelyssä olivat myös aiemmin tehdyt teokset *We go out on Friday night* & *We come home on Saturday mornin* sekä *After party*.

Yön kimaltava kruunu (Lampun runko, ketju, lasitettu posliini, 35x42x42 cm, 2023). Tämä teos ei sisällynyt Majakan alkuperäiseen työsuunnitelmaan. Majakka alkoi työstää sitä osaksi kokonaisuutta, kun teoskokonaisuuden näyttelypaikka Taidehallin keskisalissa selvisi. Kuva: Patrik Rastenberger.

TYÖSUHDE ANTOI TUKEA VALMISTUMISEN TAITEKOHTAAN

Oskari Ruuskalle Nuoret 2023 -näyttelyn työsuhde ajoittui ensimmäiseen vuoteen valmistumisen jälkeen.

Ruuska valmistui Kuvataideakatemiasta vuonna 2022. Kuvan kevät -näyttelyssä esillä olleen *Cruising*-installaation (2021) jälkeen hän halusi työskennellä samankaltaisen teosmuodon kanssa ja viedä sen ajatusta eteenpäin. Työsuhteen malli tuntui Ruuskasta otolliselta aiemman teoksen teeman laajentamiseen ja syventämiseen.

- Siirtymävaiheeseen opiskelijasta ammattilaiseksi liittyy paljon epävarmuutta ja paineita esimerkiksi apurahojen ja näyttelyiden hauista. Minulla ei ollut valmistumisen

jälkeiselle ajalle tiedossa mitään projektia, kun kuulin valinnasta. Tuntui hienolta, että oli tiedossa töitä ja vieläpä niin, että sitä sai hetkellisesti tehdä täysin siihen keskittyen. Se oli ammatillisen itsevarmuuden kannalta positiivinen asia.

Työsuhteen normaalius yhteiskunnan silmissä tuntui Ruuskasta merkitykselliseltä.

- Ihmiset tuntuivat suhtautuvan eri tavalla työsuhteessa työskentelyyn kuin apurahalla olemiseen, työsuhteeseen on kaikilla enemmän kosketuspintaa. Työsuhteessa työskentely tuntui tähän yhteiskuntaan sopivalta ratkaisulta: olen työsuhteessa ja teen tämän työn. Toki myös työsuhde-edut tuntuivat hyvältä.

Beach on Uranus
(installaatio, 2023).
Kuva: Patrik Rastenberger.

Työyhteisöä Ruuska ei näin lyhyessä ajassa ehtinyt kaivata, mutta ajatus työyhteisöstä tuntuisi hänestä jatkossa mukavalta. Erityisesti vertaistuki olisi työskentelyssä arvokasta.

Apurahakauden ja palkkatyön välillä Ruuska havaitsi eroja myös työn organisoinnissa.

- Sopimukseen oli kirjattu työajat. Työaikoja en ollut aiemmin miettinyt niin paljoa. Työsuhteessa rakensin itselleni työaikaa ja -rytmiä tarkemmin.

OSKARI RUUSKA (S. 1994)

- Työskentely jaksottui usealle kuukaudelle: 50 % työaika elo- ja lokakuussa 2022, 100 % marraskuussa 2022, 50 % maaliskuussa 2023
- Työsuhteessa valmistunut installaatio *Beach on Uranus* oli esillä Helsingin Taidehallissa

SIIRTYMÄVAIHEESEEN
OPISKELIJASTA
AMMATILAISEKSI
LIITTYY PALJON
EPÄVARMUUTTA JA
PAINeita

PYSTYIN OLEMAAN ROHKEAMPI

Kun Hanna Hyy valittiin mukaan Nuoret 2023 -näyttelyyn työsuunnitelmalla, oli hänelle tarkoitus laatia työsopimus muiden taiteilijoiden tapaan. Positiivisena yllätyksenä hän saikin kuulla saavansa samalle vuodelle Taiken työskentelyapurahan.

Apurahan ehdot olivat kuitenkin tiukat. Apurahakauteen olisi voinut yhdistää ainoastaan vähän palkkatyötä, eikä sitä voinut siirtää.

Ratkaisu tilanteeseen löydettiin: työsuhteen sijaan laadittiinkin toimeksiantosopimus, ja Hyy laskutti toimeksiantajalta palkkion. Hyyllä oli jo entuudestaan toiminimi, mikä helpotti asian hallinnollista järjestelyä. Toimeksianto ei sisällä työsuhteen tarjoamia sosiaaliturvaetuja tai esimerkiksi työterveyshuoltoa. Tällä tavalla teos saatiin kuitenkin

toteutettua apurahakriteerit huomioiden.

- Tämä oli harvinainen yhteensattuma. Yleensä jos saa apurahan voi sanoa palkkatyölle ei, mutta tässä kyse oli näyttelyn toteuttamiseen liittyvästä palkasta. Palkkatyö oli taidetyötä, joka edisti omaa uraani ja työskentelyäni.

Hyyn mukaan taiteellinen työskentely on mielekkäämpää, kun siihen on aikaa ja tilaa.

- Pystyi keskittymään täysin teokseen ja omaan taiteelliseen työhön, ei tarvinnut miettiä sivutöitä eikä stressata sitä, saako teoksia myytyä. Jos on stressiä toimeentulosta, taiteellinen työskentely ei välttämättä onnistu yhtä hyvin tai ole puuttuvien resurssien takia ollenkaan mahdollista.

*Teoksessa I was a teenage
horsegirlboss (kangas, kipsivalu
Mdf-levylle, vesiväri ja öljy,
120 x 200 cm, 2023) Hanna Hyy
käytti kipsi-intarsiaa. Työsuhde
mahdollisti kokeilut uuden
materiaalin parissa.
Kuva: Hanna Hyy*

Reilun korvauksen saaminen työstä vahvisti Hyyn ammatillista itsetuntoa. Työsuhde mahdollisti myös taiteellisen osaamisen kehittymisen.

- Tässä näyttelyssä työsuhde mahdollisti minulle uuden tekniikan eli kipsi-intarsian kokeilemisen. Teokset olivat myös suurempia kuin mitä normaalisti teen. Pystyin olemaan rohkeampi ja oli aikaa tehdä materiaalisia kokeiluita, jotka ovat erittäin tärkeitä työskentelylle.

Työsuunnitelman noudattaminen oli luontevaa, vaikka hakuvaiheesta teoksen toteutukseen kului noin vuosi.

- Työsuunnitelmaan tehtiin matkan varrella pieniä muutoksia hyvässä yhteisymmärryksessä toimeksiantajan eli Taiteilijaseuran kanssa.

Kun aikajänne on näin pitkä, niiden aikana löytyy se paras tapa teoksen toteuttamiseksi, vaikka se saattaa olla hieman erilainen kuin alkuperäisessä suunnitelmassa.

Hyy haluaisi ehdottomasti päästä työskentelemään työsuhteessa myös tulevaisuudessa.

- Apurahat eivät kerrytä työssäoloa tai työttömyysturvaa. Työsuhde on järjestelmä, jonka Kela ja TE-toimisto ymmärtävät. Yrittäjänä toimiminen on taiteilijana joskus vähän haastavaa. Itselläni on toiminimi, mutta sekään ei oikein osu siihen, miten yhteiskunnassa yritystoiminta ymmärretään – en voi laajentaa yritystäni tai palkata ihmisiä. Näen palkkatyön ratkaisuna, joka sopii parhaiten tämän hetkiseen byrokratiaan.

HANNA HYY (S. 1990)

- 3 kk työskentelyjakso, joka toteutettiin työsuhteen sijaan toimeksiantosopimuksena. Toimeksianto oli voimassa tammi-maaliskuun ajan 2023.
- Työsuhteessa valmistuneet teokset *I was a teenage horsegirlboss*, *Rahameditaatio* sekä *Päivisin pelätä elää, öisin pelätä kuolemaa* olivat esillä Helsingin Taidehallissa.

JOS ON STRESSIÄ TOIMEENTULOSTA, TAITEELLINEN TYÖSKENTELEY EI VÄLTTÄMÄTTÄ ONNISTU YHTÄ HYVIN TAI OLE MAHDOLLISTA.

Hanna Hyyn teokset *Rahameditaatio*, *I was a teenage horsegirlboss* ja *Päivisin pelätä elää, öisin pelätä kuolemaa*.
Kuva: Patrik Rastenberer.

PERFORMANSSI SOPI HYVIN TYÖSUHTEELLA TOTEUTETTAVAKSI

Runoperformanssi
Finaalilaulu.
Pukusuunnittelija
Ella Snellman
suunnitteli
esiintymisasun.
Kuva: Aukusti
Heinonen.

Elsa Tölli on opiskelija ja freelancer, jonka tulot koostuvat tyypillisesti lyhyistä apurahoista, keikkatöistä ja esityspalkkioista. Tieto tulevasta palkkatyöstä rauhoitti jo edellisen vuoden työskentelyä ja antoi tilaa luovalle prosessille.

- Olen tehnyt pitkään runoesityksiä erilaisissa konteksteissa ja keikkailen yleensä esityspalkkiolla. Työsuhde mahdollisti vain tähän teokseen keskittymisen ja hyvä työsopimus tuntui turvalliselta.

Työkokemuksen pohjalta Tölli ehdottaisi nyt hieman toisenlaista ratkaisua performanssin työstämiseen.

- Olisi ollut hyvä, että palkka-kausi olisi jatkunut myös esityskauden ajan. Huomasin, että tosi paljon työtä oli pakko tehdä esitysten aikaan, esimerkiksi tiedotusta ja harjoittelua. Silloin olisi eniten tarvinnut myös työsuhteen

turvaa, jos esimerkiksi olisi tullut sairastuminen.

Töllin mielestä performanssiin voisi sopia teatterista tuttu malli, jossa työsuhde jakaantuu valmisteluvaiheessa parin kuukauden pätkään ja sitten vaikkapa puolen vuoden päästä ennen esitystä toiseen parin kuukauden pätkään.

- Ideaalia olisi, että palkkatyönä voisi toteuttaa sekä harjoitteluetä esityskaudet, jotka edellyttävät intensiivistä kokopäivätyötä.

Tölli koki ryhmänäyttelyn yhteisöllisyyden antoisana.

- Esimerkiksi kick off -päivässä muiden taiteilijoiden kanssa oli kiva vaihtaa ajatuksia ja kuulla, missä vaiheessa kenenkin työskentely on. Yhteisiä tapaamisia ja koulutuksia olisi voinut olla enemmänkin. Freelancerina koulutusmahdollisuuksia ei yleensä tarjoudu niin usein.

Työsuunnitelman tekeminen antoi luontevat raamit Töllin taiteelliselle työskentelylle. Tässä projektissa hän teki työsuunnitelman vielä hie-
man tarkemmin kuin yleensä.

- Tämä oli minulle taiteilijana tosi tärkeä projekti ja teosprosessi, ja tulen ammentamaan siitä vielä pitkään. Toivon työsuhdemallin leviävän yleisempään käytäntöön taidekentällä. Näin se edistäisi turvallisempaa, mehukkaampaa ja kaupallisuudesta vapaampaa taidekenttää.

ELSA TÖLLI (S. 1995)

- Työskenteli 50 % työajalla helmi- ja maaliskuun 2023
- Teki työsuhhteessa runoperformanssin *Finaalilaulu*, jonka esitykset olivat HAMissa sekä Helsingin Taidehallissa

MUIDEN TAITEILIJOIDEN
KANSSA OLI KIVA VAIHTAA
AJATUKSIA, MISSÄ
VAIHEESSA KENENKIN
TYÖSKENTELY ON.

TYÖSUHTEESSA OPIN TAITEILIJAN AMMATILLISISTA ASIOISTA SUOMESSA

Elnyg'n installatio
*"If I say 'My kingdom
for a cookie!' I have a
very cheap kingdom"*
oli esillä MUU Helsinki
Nykytaidekeskuksessa
Kaapelitehtaalla.
Kuva: Aukusti
Heinonen.

Ragnar Elnyg on ennen opintojaan Kuvataideakatemiassa opiskellut kuvataidetta Ranskassa.

- Minulle arvokasta oli, että osana näyttelyä saimme myös ohjausta ammatillisiin asioihin, kuten taiteilijan tekijänoikeuksiin ja sopimusasioihin. Suomeen muuttaneena tunnen olevani usein hukassa tällaisten kysymysten kanssa. Nämä neuvot tulivat juuri oikeaan aikaan Kuvataideakatemiasta valmistumisen jälkeen.

Elnygille suurin ero suhteessa vapaana taiteilijana työskentelyyn oli henkinen.

- Se, että tästä sai palkkaa, loi toivoa siitä, että taiteen tekemistä ajatellaan tässä yhteiskunnassa ihan oikeana työnä. Työsuhde muutti omaa suhtautumistani työhöni taiteilijana. Työsuhteessa olin rentoutuneempi ja pystyin keskittymään enemmän työskentelyyn ja vähemmän hakemuksiin. Taiteen tekemisen prosessi ei tuntunut erilaiselta, mutta ammatillinen itsetuottamukseni oli parempi.

Elnyg haluaisi jatkossakin ehdottomasti työskennellä työsuhteessa.

- Työsuhde antaa turvaa, itsenäisyyttä ja vähentää stressiä jatkuvien apurahahakujen kanssa. Omat teokseni ovat erittäin vaikeita

myydä. Suuren installaation myyminen edes museokokoelmaan ei ole kovin yksinkertaista. Installaation ripustus on myös erittäin työlästä.

Työsuunnitelman noudattaminen tuntui hänestä luontevalta. Myös tuottajan yhteydenotot auttoivat jäsentämään työskentelyä.

Kuvataideakatemiassa Elnyg oli tottunut siihen, että osana opiskelua laskettiin oman teoksen valmistamiseen käytettyjä tunteja. Tällaista käytäntöä ei ollut hänen aiemmissa taidekouluissaan Ranskassa. Tapa auttoi antamaan arvoa omalle taiteelliselle työlle ja konkretisoimaan ajankäyttöä. Se purki stigmaa siitä, etteikö taiteilija muka tekisi oikeaa työtä.

- Kuvataiteilijan aikaa menee niin paljon itse teoksen lisäksi kaikkeen muuhun: mainostamiseen, rahoituksen ja näyttelytilojen hakemiseen, installointiin ja niin edelleen.

RAGNAR ELNYG

- Työskenteli 50 % työajalla helmi-maaliskuun 2023
- Työsuhteessa tehty installaatio "*If I say 'My kingdom for a cookie!' I have a very cheap kingdom*" oli esillä MUU Helsinki Nykyaidekeskuksessa, lisäksi esitti samassa paikassa performanssin

TYÖSUHDE MUUTTI
OMAA SUHTAUTUMISTANI
TYÖHÖNI TAITEILIJANA.

NUORET 2023

Nuoret 2023 -näyttelyn järjesti Suomen Taiteilijaseura yhdessä MUU ry:n, Suomen Kuvanveistäjäliiton, Suomen Taidegraafikoiden, Taidemaalari-liiton, Valokuvataiteilijoiden liiton, Helsingin Taidehallin, Frame Contemporary Art Finlandin, HAM Helsingin taidemuseo sekä Taideyliopiston Kuvataideakatemia taiteen ja esittämiskäytäntöjen Praxis-koulutusohjelman kanssa. Näyttely teki myös yhteistyötä lasten ja nuorten kuvataidekasvatusta edistävän Nuori taide -tapahtuman kanssa.

Näyttelyn teokset valitsi avoimen haun pohjalta jury, johon kuuluivat puheenjohtajana kuvataiteilija Emma Ainala, Taideyliopiston Kuvataideakatemia opiskelija Jade Kallio, valokuvataiteilija Heli Rekula sekä Helsingin Taidehallin toimitusjohtaja Nina Toppila.

Nuoret 2023 ei olisi ollut mahdollinen ilman Suomen Kulttuurirahaston merkittävää Taide² -rahoitusta. Tätä opasta on tukenut myös Helsingin kaupunki.

22.4.-28.5.2023 HELSINGIN TAIDEHALLI (NERVANDERINKATU 3, HELSINKI) KRISTOFFER ALA-KETOLA DORA DALILA CHEFFI JOONAS HYVÖNEN PAULIINA HEINÄNEN PILVI HYVÄRI HANNA HYY NAYAB IKRAM AUGUST JOENSALO ULLA KOKKI KAROLIINA KORVUO HEINÄ LOUKIMO MAISA MAJAKKA ZAGROS MANUCHAR MAI PESONEN IIDA PII ANNI PORRASMÄKI OSKARI RUUSKA KERTTU SAALI JULIA STRANDMAN EMILIA TANNER ALMA TUUVA ANNA-KAROLIINA VAINIO MAN YAU HALIZ YOSEF	26.4.-21.5.2023 GALLERIA G (PIENI ROOBERTINKATU 10, HELSINKI) SHIA CONLON SADET HIRSIMÄKI 28.4.-21.5.2023 GALLERIA SCULPTOR (ETELÄRANTA 12, HELSINKI) ANNA ANUNDI SAMIRA ELAGOZ & Z WALSH 5.5.-28.5.2023 VALOKUVAGALLERIA HIPPOLYTE (YRJÖNKATU 8-10, HELSINKI) TIMO ANDERSSON AMY GELERA & DOMINIK FLEISCHMANN IISA LEPISTÖ	6.5.-28.5.2023 MUU HELSINKI NYKYTAIDEKESKUS (TALLBERGINKATU 1 C, KAAPELITEHDAS, HELSINKI) RAGNAR ELNYG MIRA HYVÖNEN 10.5.-4.6.2023 TM-GALLERIA (EROTTAJANKATU 9 B, HELSINKI) JENNI NISKALA KIHWA-ENDALE 11.5.2023 HAM HELSINKI (ETELÄINEN RAUTATIEKATU 8, HELSINKI) ELSA TÖLLI
--	---	---

